

Είναι όμως ταυτόχρονα ενημερωμένη μέχρι το 1991, από τις πιο σύγχρονες φιλοσοφικές μελέτες.

Μαρία ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ

Μαίρης ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ-ΧΡΙΣΤΟΦΕΛΛΗ, *Ύφολογία και Ἀρχαία Ἑλληνική Τεχνογραφία*, Ἀθήνα 1992, 175 σελ.

Ἡ συγκριτική ἔρευνα βασικῶν θεμάτων τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Τεχνογραφίας, μὲ θέματα ποὺ ἀποτελοῦν ἀντικείμενο μελέτης τοῦ σύγχρονου ἐπιστημονικοῦ κλάδου τῆς Ὑφολογίας, εἶναι τὸ θέμα τοῦ βιβλίου τῆς Μ. Σταθοπούλου-Χριστοφέλλη, ἔρευνα ποὺ γίνεται γιὰ πρώτη φορά, μὲ ἐντελῶς ἐπιστημονικὸ τρόπο καὶ ἔρχεται νὰ καλύψει ἓνα κενὸ στὴ διεθνή βιβλιογραφία. Τὸ βιβλίο διαρθρώνεται σὲ τρεῖς ἐνότητες: τὸ Ὑφος, ἡ Ὑφολογία, Ἡ Ἑλληνικὴ τεχνογραφικὴ παράδοση καὶ οἱ ἀντιστοιχίες τῆς μὲ τὴν Ὑφολογία.

Στὴν πρώτη ἐνότητα ἡ συγγραφεὺς διερευνᾷ τὴν ἔννοια τοῦ ὕφους ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν ὄρο, ὅπως ἐρμηνεύεται στὰ λεξικά καὶ σημασιολογεῖται σὲ κείμενα τῶν κλασικῶν καὶ τῶν νεώτερων χρόνων. Ἦδη στὸν Πρόλογό τῆς ἡ Μ. Χριστοφέλλη παρατηρεῖ: «Ἐκεῖνο ποὺ ὀφείλει κανεὶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ παραμερίσει εἶναι ὅλη... ἡ ἀφοπλιστικὴ μαγεία τῶν ὀρισμῶν καὶ τῶν ἀφορισμῶν, ποὺ περισφίγγουν ἀντὶ νὰ διαφωτίσουν τὴν ἔννοια τοῦ ὕφους... Τὸ ὕφος εἶναι φαινόμενο σύνθετο καὶ ἡ ἀντικειμενικὴ —ὅσο τοῦτο εἶναι δυνατόν— θεώρησή του μᾶς ἐπιβάλλει μιὰ προσέγγιση πολύοπτη». Στὴν πρώτη ἐνότητα ἐπισημαίνονται δύο ὀπτικὲς προσέγγισης τῆς ἔννοιας τοῦ ὕφους, οἱ ὁποῖες στηρίζονται σὲ δύο οὐσιώδη γνωρίσματα τῆς γλώσσας: τὴν ἐκφραστικότητά τῆς καὶ τὴ διαλεκτικὴ τῆς σχέση μὲ τὸν στοχασμό. Ἡ ἐκφραστικὴ —βιωματικὴ ἢ συγκινησιακὴ— πλευρὰ τῆς γλώσσας διερευνᾶται μὲ τὰ φωνολογικά, συντακτικά, σημασιολογικά τῆς στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα προσδίνουν στὸν λόγο μιὰν ἐκφραστικὴ ποιότητα «ποὺ μὲ τὴν κατάλληλη ἀξιοποίησή τους μέσα στὸ κείμενο συμβάλλουν στὴν ὕφολογικὴ του ἰδιαιτερότητα». Ἡ δεύτερη ὀπτικὴ προσέγγιση τοῦ ὕφους μέσα ἀπὸ τὴ σχέση γλώσσας καὶ στοχασμοῦ δίνει στὴ συγγραφέα τὴν εὐκαιρία νὰ παρακολουθήσει τὴν παράλληλη πορεία τους μέσα στὴν ἱστορία τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος, ἀπὸ τὸν λόγο ἤδη τοῦ Ἡράκλειτου, στὸν Παρμενίδη καὶ τὸν Πλάτωνα. «Τὸ ἀσθενὲς τῶν λόγων», στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ὁ Πλάτων (*Ἑβδομὴ Ἐπιστολή*), ἀκολουθοῦν νεώτερες θεωρίες, ποὺ τονίζουν τὴν «δεσμευτικὴ» ἰσχὺ τῆς γλώσσας πάνω στὸν στοχασμό. Ἡ συγγραφεὺς





θεωρεῖ ἀκραία αὐτὴ τὴ θέση, καὶ ὑποστηρίζει, ὅτι «ὁ ἄνθρωπος πλάθει ἀέναα τὴν πνευματικὴ πραγματικότητά του, συνεχῶς ἐξελίσσοντας καὶ μεταβάλλοντας τὰ γλωσσικά του πλαίσια· καὶ γιὰ κάθε γλωσσικὰ καθιερωμένη πραγματικότητα ποὺ καταλύεται, τὸ πνεῦμα προχωρεῖ στὴ διαμόρφωση μιᾶς καινούργιας συνομιλίας μὲ τὸ περιβάλλον του. Ὁ ἄνθρωπος ἀντλεῖ ἀπὸ μιὰ διανοητικὴ θεὰ ἀνεξάντλητη καὶ ἀγωνίζεται ἀκάματα νὰ φέρει στὸ φῶς μὲ τὸ λόγο ὅ,τι δὲν εἰπώθηκε ποτὲ ὡς τώρα· ἡ πνευματικὴ του ἐξέλιξη γίνεται μὲ διαδοχικὲς προσβάσεις σ' αὐτὸ τὸ χῶρο τοῦ ἀνείπωτου καὶ ὅπως λέει ὁ ποιητής: κάθε τόλμημα εἶναι μιὰ νέα ἀρχή, μιὰ ἐπιδρομὴ πάνω στὸ ἄναρθρο» (Eliot). Ἡ διαλεκτικὴ σχέση γλώσσας καὶ στοχασμοῦ ἀποτελεῖ γιὰ τὸν τεχνίτη τοῦ λόγου «δημιουργικὸ ἄθλημα», «πρόκληση» ἐπιλογῆς τῶν δικῶν του ἐκφραστικῶν μέσων, ποὺ σφραγίζουν τὸν λόγο μὲ τὸ προσωπικὸ του ὄψος.

Στὴ δευτέρη ἐνότητα μελετᾷ ἡ συγγραφεὺς προβλήματα καὶ θέματα τοῦ νεώτατου ἐπιστημονικοῦ κλάδου τῆς Ὑφολογίας, τὴ σταδιακὴ τῆς προέλευση ἀπὸ τὴ σύγχρονη γλωσσικὴ καὶ φιλολογικὴ ἐπιστήμη καὶ τὴ διαμόρφωσή της, στὰ μέσα περίπου τοῦ αἵωνα μας, σὲ ἐπιστημονικὸ κλάδο μὲ διακλαδικὲς ἐπιρροὲς ἄλλων συγγενῶν ἐπιστημονικῶν πεδίων (θεωρίας τῆς λογοτεχνίας, κειμενολογίας, ψυχολογίας, ἐπικοινωνίας κ.ἄ.). Ἡ δευτέρη αὐτὴ ἐνότητα κλείνει μὲ ἀπολογισμὸ τῆς ὑφολογικῆς ἔρευνας κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετίες τοῦ αἵωνα μας καὶ τὶς προοπτικὲς ποὺ προτείνονται γιὰ τὴν ἔρευνα τοῦ ὅψους στὸ μέλλον, ὅπως διατυπώθηκαν σὲ Συνέδριο τῆς Γλασκώβης, τὸν Ἰούλιο τοῦ 1986.

Ἡ τρίτη ἐνότητα τοῦ βιβλίου ἀναφέρεται στὴν τεχνογραφικὴ παράδοση, «ἔργο τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἐνὸς πνεύματος ὀξύτατα κριτικοῦ καὶ πολὺπλευρα προβληματισμένου μὲ τὸν λόγο» (σ. 105), καὶ τὶς ἀντιστοιχίες της μὲ σημαντικὰ θέματα τῆς Ὑφολογίας. Μετὰ τὶς ἀναφορὲς στοὺς Ἡράκλειτο, Δημόκριτο, Σοφιστές, Πλάτωνα, Ἀριστοτέλη —τοῦ ὁποίου ἡ *Ρητορικὴ* «γονιμοποίησε ὅλη τὴν τεχνογραφικὴ παράδοση ποὺ ἀκολουθεῖ» (109)— ἡ συγγραφεὺς προχωρεῖ στὴν παρουσίαση τριῶν κριτικῶν κειμένων τῆς ἐλληνορωμαϊκῆς περιόδου, μιᾶς ἐποχῆς μὲ θαυμαστὴ ἐπίδοση στὴ θεωρία καὶ κριτικὴ τοῦ λόγου. Πρόκειται γιὰ τὰ ἔργα: Δημητρίου, *Περὶ ἑρμηνείας*, Διονυσίου Ἀλικαρνασσεῶς, *Περὶ συνθέσεως ὀνομάτων* καὶ Λογγίνου, *Περὶ ὅψους*. Ἡ ἀνάλυση γίνεται μὲ ἀντικειμενικὸ στόχο τὴν προβολὴ τῶν θεμάτων ποὺ πραγματεύονται σχετικὰ μὲ τὴν τεχνικὴ τοῦ ὅψους, τῶν ὁποίων ἡ ἀντιστοιχία δὲν ἔχει τονισθεῖ ἀνάλογα μὲ τὴ σημασία της. Σημειώνει βέβαια ἡ συγγραφεὺς ὅτι ἡ προοπτικὴ θεώρησης τῶν θεμάτων εἶναι διαφορετικὴ σὲ κάθε ἐποχὴ, «ἀνάλογη μὲ τὴν ἰδεολογικὴ καὶ αἰσθητικὴ τῆς τοποθέτησης», ἀλλὰ ἡ παράλληλη μελέτη τῶν κοινῶν θεμά-





των είναι «χρήσιμη καὶ διαφωτιστική». Ἡ συγκριτικὴ μελέτη τῶν θεμάτων τῆς Ὑφολογίας μὲ τὴν τεχνογραφικὴ μας παράδοση, τὴν ὁποία ἡ Μ. Χριστοφέλλη προτείνει μὲ τὸ βιβλίο της, μπορεῖ, ὅπως ὑποστηρίζει ἡ συγγραφεύς, νὰ ἀποτελέσει ἐνδιαφέρουσα προοπτικὴ μελέτης γιὰ τὴ σύγχρονη ὑφολογικὴ ἔρευνα.

Τὸ βιβλίο εἶναι ἐπιστημονικὰ τεκμηριωμένο, μὲ πλούσια βιβλιογραφία (ὥς τὸ 1990) καὶ διακρίνεται γιὰ τὴ σαφήνεια καὶ τὴ συμπυκνωμένη λιτότητα τοῦ ὅφους του.

Ἀννα ΚΕΛΕΣΙΔΟΥ

Χρ. Ἀθ. ΤΕΡΕΖΗ, *Δαμάσκιος. Ἡ τελευταία ἀναλαμπὴ τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας*, Ἀθήνα, Γρηγόρης, 1992, 596 σελ.

Ἡ ἐργασία αὐτὴ ἔχει σκοπὸ νὰ μελετήσῃ συστηματικὰ τὴ θεωρία περὶ τῶν εἰδῶν, τῶν παραγωγικῶν δηλαδὴ ἀρχετύπων τῆς ἐμπειρικῆς πραγματικότητας, στὸ ἔργο τοῦ νεοπλατωνικοῦ φιλοσόφου Δαμάσκιου. Ἀναπτύσσεται σὲ τρία μέρη, πού, παρὰ τὸν ὀργανικὸ μεταξὺ τους σύνδεσμο, μποροῦν νὰ σταθοῦν σὲ κάποιο βαθμὸ καὶ αὐτόνομα. Στὸ πρῶτο, ἐξετάζεται τὸ πῶς τὰ εἶδη ἀναπτύσσονται μέσα ἀπὸ τοὺς μηχανισμοὺς τῆς αὐτοεκδήλωσης τῆς πρώτης Ἀρχῆς τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐπιμέρους ἐκφάνσεών της. Στὸ δεύτερο, τὸ περιεχόμενο τῆς μεταφυσικῆς περιοχῆς, μὲ τὸν τρόπο ποὺ αὐτὸ διαμορφώνεται μέσα ἀπὸ τὸν καταιγισμό τῶν διακρίσεων καὶ τῶν συναφειῶν τῶν σχεδὸν ἀπειραρίθμων ἐξειδικευμένων ἀρχῶν. Στὸ τρίτο, ἀνιχνεύεται τὸ πῶς τὰ εἶδη, κατὰ τὴν ἐνυπόστατη πλέον παρουσία τους καὶ σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς ὑπόλοιπες μεταφυσικὲς δυνάμεις, ἀνάγουν τὸν αἰσθητὸ κόσμον ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὕπαρξη.

Ἀννα ΚΕΛΕΣΙΔΟΥ

Γ. ΔΙΖΙΚΙΡΙΚΗ, *Ἡ τέχνη καὶ οἱ Ἕλληνες*, Ἀθήνα, ἐκδ. Φιλιππότη, 1992, 175 σελ.

Σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο ὁ συγγραφέας ἀναλύει σὲ βάθος τὸν ὀρθολογισμό ποὺ πηγάζει ἀναμφίβολα ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πνεῦμα καὶ ποὺ εἶναι ὁ θεμελιωτὴς τῆς οὐμανιστικῆς ιδέας τοῦ «ὀλοκληρωμένου ἀνθρώπου». Ὁ Γ.Δ. ἐπιτυχημένα τονίζει ὅτι ἀντίθετα πρὸς τὸ ιδεολογικὸ ρεῦμα τῆς ἐπο-

